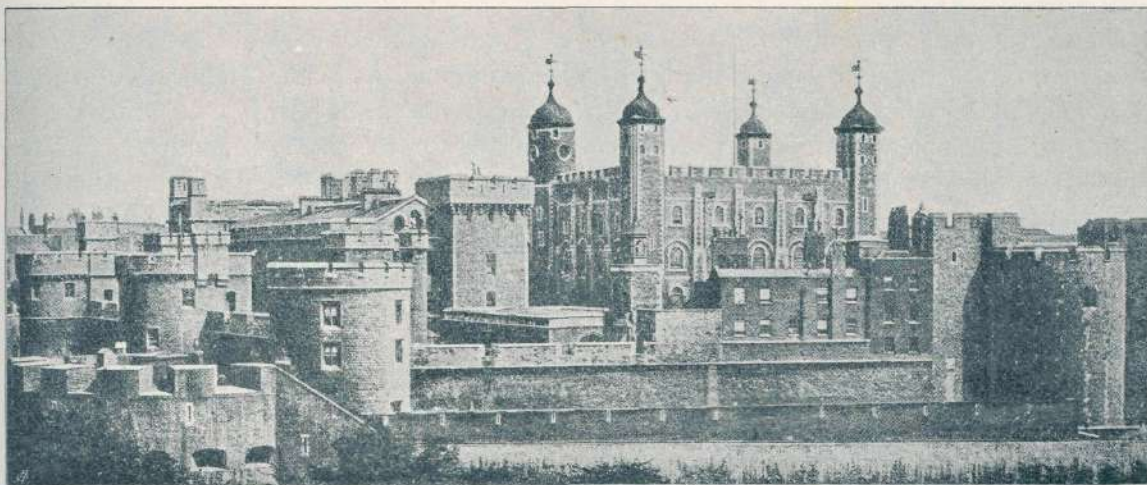

TOWER V LONDONU.

IVAN CANKAR:

SPOMLADI.

I.

Nobenega oblaka ni na nebu; toda nad mestom leži siva megla, prepletena, vsa napojena s solničnimi žarki. Ne vidim neba; že dolgo nisem videl njegove tihe sinjine, komaj se še spominjam, kako je sijala nekoč; toda slutim jo z ljubeznijo in hrepenenjem — tam visoko, za to sivo meglo, se boči prelestna iz neskončnosti v neskončnost kakor sluti domovino moje srce, polno domotožja . . .

Zgodaj je še; vzduh je hladen in miren. Ulica je v senci, visoko gori se blišče strehe; svetloba, rumena, žareča, lije nizdol v širokih plastéh — vzplamenela so okna. Za oknom se prikaže obraz, ves obžarjen; tako siva je lobanja, ki leži ob gomili in strmi v solnce s praznimi, topo začudenimi očmi. Te oči, v sivo meglo strmeče, ne vidijo solnca; lica, vsa obžarjena, ga ne čutijo. Od daleč zamolklo bučanje strojev iz tvornic, zvonki, nagli udarci kladiva ob jeklo, monotoni klic zidarjev — to je življenje in solnce teh oči.

Ulica je razkopana v vsi dolžini; ob rovu je nasuta prst na obeh straneh za seženj visoko; v rovu stojé delavci in polagajo ceví. Le redkokdaj se prikaže iz rova kuštrava, potna, gola glava, samo do vratú; do vratú je zakopan živ človek v zemljo, oči se ozirajo zaspano, zlovoljno, nikoli se ne ozró proti nebu; ne vidijo solnca in ga nikoli niso videle . . .

Pot se spenja in širi; že so daleč za mano globoke, ozke ulice, v prah in mrak potopljene. Zdi se mi, da že vidim v daljavi zelene holme; tako je prepojeno vse obzorje z žarko lučjo, da so oblike nerazločne, da se gibljejo nemirne ter časih nenadoma izginejo, kakor za plapolajočim srebrnim pajčolanom. Zapihal mi je v lica toplejši veter, čudno opojen, blagodišeč; visoko se je bil vzdignil pajčolan in v lica mi je dihnul pozdrav od onstran meglé.

Na desni, na levi, samo še prostrana, prašna dvorišča tvornic, visoki dimniki, skladovnice drv in desak; težki vozovi prihajajo mimo, visoko naloženi; počasi, mirno in krepko stopata rejena konja. In tam — svobodno polje, božji svet.

Utihnilo je mesto pod mano; pod sivim oblakom leži, vse je zavito vanj, potopljeno, kakor na dnú mirne, smrdeče vodé. Časih še zažubori, zašumi tam spodaj, doseže me samotni klic; tako zazvoné časih opolnoči zvonovi učaranega mesta, spečega na dnu jezera . . . zazvoné, utihnejo.

Bela pot se spenja v holm; polja, travniki, v daljavi temen gozdič; in nad zeleno, duhtečo pokrajino vedro jutranje nebo. V prahu, na polju, pod nebom čudna tišina, da mi je skoro tesno pri srcu. Mlado žito klije, za ped je že visoko; niti bilka se ne gane tam, najrahljši vetrič ne pogladi z dlanjó preko zelene gladine; na obzorju, nad gozdičem visi tenek bel oblak, samotni na vsem nebu; visel je tam ves čas in se ni ganil. Spomnim se nenadoma, da mi je bil v dolini, še globoko spodaj pod sivo meglo, zapihal v lica blagodišeč veter — odkod je bil tisti pozdrav?

In glej, človeka od nikoder. Mrtva je pokrajina, učarana, okamenela sredi življenja. Mrtva je meni, tujcu . . . To nebo ne prepeva zame, ne prepeva to polje zame popotnika, ki je prišel mimo in pojde dalje, nevreden, da bi mu darovalo življenje prijazen pozdrav vbogajme . . . Od daleč, preko one sinje gore mi je bil dahnil v lice pozdrav. Kmet je oral na polju, razorana zemlja, opojno duhteča, je zavzdihnila in se je spomnila na popotnika, ki je mislil nanjo v ljubezni in hrepenenju. Tudi ona je slišala moj pozdrav; preko gorá, preko zelenih ravni in šumečih gozdov mi je pogledala v oči in je čutila mojo boleost . . .

Hitel sem v dolino, v mesto, pod sivo meglo, kjer je dom tujcev in popotnikov. Lažja je tam boleost in mirnejša, tišje je hrepenenje. Mirnejša je boleost, če gledam v obraz človeku, brezdomnemu, domov hrepenečemu, tišje je hrepenenje, če gledam v zlovoljne, temno strmeče oči, ki skrivajo na dnu neutešeno, neutešljivo poželenje po domu, po solncu, po razoranem, duhtečem polju, po jasni sinjini nebá. Lažje je človeku v veliki družini, med brati, lažje bolniku med bolniki . . .

Okno moje izbe gleda na visoko, sivo hišo; komaj da vidim nad streho ozko progo neba in le malo je noči, da bi se zasvetila zvezda na tej ozki progi; če se zasveti, izgine takoj, zakaj neprijazen je ta kraj. V tisti visoki, sivi hiši domujejo siromaki in izgnanci, ki se je življenje pred Bogom samim pregrešilo nad njimi; iz oken, temno strmečih, gleda strah in globoko v srcu skrito, neutešeno in neutešljivo hrepenenje po domu. Tudi Maženka domuje tam.

Veža je tako široka, da pregleda človek, če gre mimo, vse dvorišče. Prazno je in mračno, na vseh straneh se vzdiga visoko zidovje. Skoro vse duri v pritličju so odprte na stežaj; okna so zagrnjena s čudnimi zagrinjali, z rutami, zelenimi predpasniki, z umazanimi in razcefranimi ostanki belih zastorov. Otrok nisem videl nikoli na tem dvorišču; morda so bili tam, navadni predmestni, slabo oblečeni otroci, ki jih vidi človek kakor s slepim očesom in pozabi nanje; videl sem samo Maženko.

Za tistimi odprtimi durmi, za tistim oknom, s predpasnikom zagrnjenim, v tisti mračni sobi je bil njen dom. Ne vem, kaj je bil njen oče; zdi se mi, da je iskal dela, kjerkoli; prišel je bil v mesto, z globokim upanjem v srcu; tako pridejo mnogi in poginejo kmalu. „Veliko je mesto, brez števil ljudi živi tam; zakaj ne bi živel še jaz, ponižen človek, ki se stisne ob zid, če je treba, in gloda zadovoljen svojo suho skorjo?“ . . . Veliko je mesto, ljudje ginejo brez sledú, kakor da bi se pogrezali v zemljo; nihče se ne spominja nanje, nihče ne žaluje za njimi . . . Pravili so, da je bil storil velik greh, tam v svoji vasi, na Moravskem morda, in da je bil v ječi in da je nato pobegnil od sramú in žalosti z ženo in z otrokom in z vsem kar je imel. Bolan je bil, ko sem ga videl; suh je bil njegov obraz in oči so gorele motno v globokih jamah. Na glavi je imel majhen, okrogel klobuk, skoro brez krajev, tesne hlače so tičale v visokih, nerodnih škornjih, grobo zakrpanih. Velikokrat je prišel domov pijan,

časih ob belem dnevu, in nihče ni vedel, kje se je bil napil, tudi sam ne. Žene nisem videl nikoli; ležala je bolna; bolna je že bila, ko so prišli v mesto in mož jo je nesel z voza v naročju, kakor otroka.

Maženki je bilo takrat šest ali sedem let. Zasmel se je človek, če jo je ugledal na ulici med drugimi otroci, ki so imeli vsi kratke hlačice in kratka krilca in so bili pač otroci. Maženka ni bila otrok. Oblečena je bila kakor tisti veseli, rdeči, nekoliko zaspansi slovaški otroci, ki se pripeljejo ob rani zori v mesto z očetom in materjo na nerodnem vozu, visoko obloženem s sadjem in zelenjavo. Pripeljejo se, začudijo se mestu, zaspé na vozu in se vrnejo. Maženka se ni vrnila. Ostala je v sivem predmestju – ostala z dolgim, zelenim, dopetnim krilom. s težkimi škornji, ki so bili narejeni za fanta, z dolgo rdečo jopico in z rokavi, ki so segali skoro do prstov, z gladko počesanimi lasmi in z ruto na glavi. Tako je bila podobna pritlikavi starki, ki se je bila izgubila iz daljne vasi v predmestje in blodi plaha po neznanih ulicah. Njen rjavi obraz s širokimi, krepkimi ustnicami se je razlikoval popolnoma od drobnih, bledotnih obrazov drugih otrok; njene svetlorjave, velike oči so gledale nekoliko začudeno, nekoliko plaho, toda mirno in odkrito, kakor gledajo oči, ki so videle prostrano ravan, zelene senožeti in ki je ostal še globoko v njih spomin na brezkončnost zelene ravni, na svetlobo zorečega polja.

Ni si upala daleč od doma; poznala je šele komaj dvoje, troje ulic in jih najbrž ni razločevala, ker so bile vse enako dolge, ozke in prašne. Stala je na pragu široke veže, kakor je pač stala nekoč pred nizko, s slamo krito hišo, tam ob plotu, pod jablano, ter se ozirala po polju, kjer je valovalo žito v vetru: glavo nekoliko upognjeno, roke sklenjene v naročju, pogled miren, v daljavo zamišljen. Tu ni bilo jablane, ne polja, v vetru valujočega.

Sredi prostranega kamenitega dvorišča, poleg železne mreže, skozi katero se je odtakala dežnica, je stal lonec s prstjo in v

loncu je rasel klavern, napol ovenel rožmarin. Bog vedi, kdo ga je bil prinesel in čemu ga je bil postavil na sredo dvorišča; stal je tam, kakor žalosten prašen grm sredi neizmerne pustinje. Maženka je sedela na tleh pred rožmarinom, vzdignila je roko ter je pobožala narahlo, kakor po ubogem licu, po nežnem, dišečem, napol ovenelem zelenju, po tenkih steblikah.

„Sirola!“

V veži je zaropotalo; prišel je lajnar z veliko lajno, ki jo je porival pred sabo na dvokolnici. Ustavil je sredi dvorišča, tik pred rožmarinom in Maženko, in komaj je zavrtel, se je oglasila mogočno, kakor da bi pljusknili naravnost z nebá silni valovi, pesem iz drugega svetá, od onstran gorá.

„Louka zelená,
neposekaná,
rostou na ni kvítí ...“

Lajnar je vrtil prehitro, veselo-žalostna pesem je udarila iz tišine preglasno, izlila se je prejaderno in utihnila.

Maženka je vztrepetala, ustnice so se odprle, hotela se je nasmehniti, rjavi obraz je prebledel.

„Travnik zeleni, nepokošeni ...“ Tam, tam se širi neizmeren, valóvi v solncu, veter gladi po njem s tiho dlanjó ... Tam polja, narahlo se spenjajo v holm; kakor dahne veter, se zasvetijo zlata, ugasnejo v senco, zasvetijo se ... Tam bela hiša, v solncu se sveti, zelena okna pozdravljajo ...

Maženka je vztrepetala, sklonila se je globoko, da se je doteknilo čelo tal; zasopla je težko, zaječala, toda nenadoma je izpustila roka, ki je tiščala za grlo in po dvorišču se je razlegal čuden krik, tenak, ves tuj ... kakor kriči otrok po materi, brez besed, z glasom polnim groze in nikomur razumljive, neutolažljive bolečine ...

II.

Ker je bila nedelja in ker je sijalo solnce, si je privezala Maženka židano ruto. Zelo stara je bila tista ruta, že zelo preperela in zbledela; Maženki jo je podarila teta in še

teta sama jo je bila dobila za birmo od bogate botre, ki je že zdavnaj umrla in ki jo je prej tudi že nosila. Ampak ruta je bila židana, živo rdeča, in se je še zmirom lepo svetila v solncu. Maženka jo je hranila skrbno preganjeno in zavito v mehak popir; odvila jo je časih in razgenila z iztegnjenimi rokami, da bi si jo ogledala, toda privezala si jo je samo ob velikih praznikih in če je sijalo solnce. Narahlo si jo je privezala okoli vrata, tako da je segala skoro do pasú široka svetla pentlja. Stopila je iz veže in je mislila: „Zdaj sije solnce nanjo in se sveti kakor mak.“

Šla je po dolgi ulici in se je ozirala s skrbnim očesom, da bi si zapomnila hiše in pot, zakaj lahko se človek izgubi v mestu, ki je veliko kakor svet. Povedali so, da je tam vrt, da je resnično, živo drevje, kakor na vasi, kakor v gozdu, v svobodnem; in da je že vse zeleno. Maženka že dolgo ni videla zelenega drevja, komaj da se je spominjala, kako se pripogiba in šumi v vetru. In rožmarin, ubogi, samotni, je ovenel in umrl.

Tam je vrt. Poglejte, ljudje, tam je vrt!... Maženka je stala začudena in žalostna. Velik prostor je bil tam - prostrana, pusta globel med sivimi gorami. Na vseh straneh visoke, sive hiše, dremajoče, vse s prahom pokrite in od solnca ožgane. Med njimi vrt, kakor ga še ni videlo človeško oko. Peščen, prašen kraj, ves iztrebljen, kakor oparjen. „Na ta kraj še ni pogledalo božje oko!“ je mislila Maženka. V ravnih vrstah je stalo drevje — tam se razprostira prazno, peščeno dvorišče, a ob vseh štirih straneh stojé vojaki, kakor da bi jim bil zarisal črto pred nogami; stojé tam in vsi so trudni in prašni. Tako je stalo drevje in trudno je bilo in prašno. Solnce je sijalo žarko na drevje, na pesek in prah, in Maženki se je zdelo, da je še solnce samo prašno in trudno.

Na širokem, s peskom posutem prostoru med klavernim drevjem so se igrali otroci. Brez števila jih je bilo. Maženke pa ni videl nobeden in nobeden je ni ogo-

voril. Skakali so preko vrvi, bili žogo, gonili kolesa; rdeči, zasopli obrazi, bleščeče oči, vrvenje, krik in trušč. Otroci so bili oblečeni nedeljsko; fantje so imeli kratke hlače, črne nogavice in šolne in so bili gologlavi; dekleta so bila kakor pisani metulji — bele, rdeče, modre, živosvetle bluzice in krilca, beli, široki slamniki s pisanim trakom, vse nežno, lahko, frfotajoče. Maženko je spreletela čudna misel, napol sladka, napol tesnobna: da bi stopila mednje, da bi skakala tudi sama preko vrvi, bila žogo, gonila kolo po gladkem pesku. Spreletela jo je misel in jo je vso omamila. Pozabila je popolnoma, da nosi težke, velike škornje, dolgo krilo, ki bi se opletalo okoli nog, in da ima na glavi židano ruto, ki bi se takoj odvezala in zdrknila na tla, da bi jo poteptali v prah. Kakor v omotici je stopila bližje, glavo nekoliko upognjeno, roke sklenjene v naročju. Kuštrav, zlatokodrast fant je prignal kolo mimo in se je nenadoma ustavil pred Maženko, kakor da je bil ugledal božje čudo. Stal je in je gledal osupel, strmeč, nato pa se je zasmejal z glasnim, zvonkim smehom.

„Kdo pa si ti?“ je vprašal v tujem jeziku.

Maženka ni razumela in ni odgovorila; z upognjeno glavo in sklenjenimi rokami je stala pred njim; njene rjave oči so se ozirale plaho in nemirno, kakor da bi iskale, izgubljene v tujini, znanega obraza.

„Odkod pa si ti?“ je vprašal fant in se je smejal.

Maženka je molčala. Velika gruča otrok se je bila zbrala okoli nje. Nekateri so gledali radovedno, drugi hudomušno in skoro zaničljivo.

„Schaut's euch die Krowotin an!“

Smeh je bil zmirom glasnejši; tik pred njo so stali, gledali so ji tik v obraz; nekdo se je zadel óbnjo, ali iz hudomušnosti, ali slučajno, in opotekla se je.

Maženka je prosila.

„Pustite me... nič nisem storila... domov pojdem...“

Odgovoril ji je hrupen smeh.

„Co? Co?... Powidlkrowotin!“

Nekdo je potegnil zadaj za ruto, za svetli, trioglati konec, ki je visel na hrbet, in ruta je zdrknila na ramo. Maženka je prišla za ruto z obema rokama in je zajokala. Komaj so videli otroci njene solze, slišali njen jok, so stopili za korak nazaj in so bili zelo začudeni in zlovoljni, kakor da jim je bila brez potrebe, morda iz same zlobnosti, pokvarila nedolžno veselje.

„Čemu pa se cmeri?“ je prašal zlato-kodrasti fant; ozrl se je ježno in zaničljivo na Maženko, okrenil se je in je šel; drugi so šli za njim, pozabili so na Maženko in so se igrali dalje.

„Ná!“ je vzkliknil v slovo droben, bledikast fant in je sunil Maženko v hrbet, da se je opotekla in padla na kolena; nató je pobegnil molčé, kakor pred grehom.

Maženka je vstala, privezala si je ruto krepkeje okoli vratu in se je vrnila na ulico. Glava je klonila nižje, solze se še niso posušile na licih in ustnice so trepetale še zmirom. Šla je in globoka žalost je bila v njenem srcu. Ozrla se ni nikamor; ulica je bila dolga, zmirom enako pusta in prašna, tudi hiše so bile zmirom enake, še v solncu sive in mračne. Ulica se je vzdigala polagoma višje in daleč je že bila Maženka, ko se je ozrla. Neznani kraj, visoki plotovi, prostrana dvorišča, s črnim prahom pokrita, visoki, vitki dimniki. In ljudi nikjer. glasú od nikoder, tiho, kakor na pokopališču.

Maženka se ni prestrašila tujine; povsod je bila tujina; samotna, neprijazna se je razgrinjala kakor siva senca po vseh teh pustih ulicah; in v veži je bila in na dvorišču in v izbi, vsepovsod njen gluhi mrak. Neznane hiše, neznani ljudje, tuje oči, nerazumljive besede. Ljudje hodijo mimo kakor sence, ki beže o mraku preko zida in ki se jih človek boji; njih glas je kakor glas vetra, čudno skrivnostno, nerazumljivo. Zase živé, čisto drugo, tuje življenje; prišla je mednje, Maženka, in ne živi z njimi, gleda in ne vidi, posluša in ne sliši; zdelo bi se celó človeku, da diha drug zrak, da vidi drugo nebo in drugo solnce...

Počasi se je vračala Maženka, ni se veliko ozirala in ni prašala nikogar. „Dolga je ulica, nekam pač drži; pridem... kamorkoli...“ Tako je mislila v svoji bridkosti in njeno srce je bilo težko.

Sredi trudne poti, sredi žalostnih misli jo je spreletelo nenadoma, kakor da jo je pobožala po licu prijazna roka. Zapihal ji je bil v lica toplejši veter, čudno opojen, blagodišeč — pozdrav iz domovine, od zelenih travnikov, od razoranega polja; tih pozdrav, tiha pesem je bila v njem... „Travnik zeleni, nepokošeni...“

S široko odprtimi, zameglelimi očmi se je ozrla Maženka; z omeglelimi očmi je videla preko gorá, do bele hiše z zelenimi okni, do jablane, ki je že vsa posuta s cvetjem, z dišečim snegom; z enim samim pogledom, solznim od boleznega koprnjenja, je premerila prostrano, zeleno, tiho valujočo ravan, do gozda, ki pošumeva zamolklo v daljavi...

Stopala je hitreje, prišla je mimo vrta, kjer so se igrali otroci v prahu; slišala je veseli krik in trušč in se ni ozrla; prišla je v ulico, v vežo, na dvorišče, stopila je v izbo.

V izbi, tesni in nizki, je bil mrak; skozi okno je sijala iz dvorišča bledotna, bolna svetloba. Tiho je bilo v izbi; za zelenim zastorom je ležala mati in se ni genila; spala je, morda je umrla; Maženka ni odgrnila zastora. Zgenila je židano ruto in jo je zavila v popir; nato se je slekla in je legla na blazino, ki je ležala na tleh pod mizo. Odel se je, sklenila je roke pod odejo in je strmela s široko odprtimi očmi, žalostni misli v obraz.

„Pojdem... naravnost po cesti pojdem in pridem tja... Pozdravil me je, dobro sem slišala, ko me je pozdravil... Zeleni travnik me je pozdravil... tudi jablana me je pozdravila, ki je že vsa v cvetju... in moje okno me je pozdravilo in rožmarin na njem je zadilšal... meni v pozdrav...“

Zapelo je v izbi —

In v tistem hipu je stopila senca v izbo in je odgrnila zastor s tiho roko; za ze-

lenim zastorom se je nasmehnil bled obraz, nasmehnil se je in je okamenel . . .

Zapelo je v izbi, iz daljave, od onstran gorâ je zašumela pesem.

„Louka zelená,
neposekaná . . .“

Maženka se je nasmehnila in je zaspala.

III.

Napravila se je na pot, kakor je bila sklenila v svoji brédosti. Zgodaj zjutraj je bilo, ko se je napravila na pot. Izba je bila vsa razmetana, zeleni zastor je bil odgrnjen, ljudjé, tujci so prihajali in odhajali. Oče je sedel ob postelji, globoko sključen, roké uprte ob kolena, obraz v dlaneh; gledal je v tla in je zibal z glavo enakomerno, kakor da bi poslušal lepo umerjeno, žalostno pesem. Na postelji je ležala mati čisto mirno; bled je bil njen obraz, ustnice pa so se smehljale; roke so bile sklenjene na prsih, prsti so se oklepali črnega razpela.

Maženka je stopila na stol, sklonila se je preko matere in jo je pokrižala na čelu, na ustnicah in na prsih.

„Smehljá se mati, ker je slišala pesem!“ je rekla očetu.

Oče ni slišal; gledal je v tla in je zibal z glavo.

„Zdaj pa pojdem, oče, zdaj pojdem tudi jaz!“

Maženka je stala sredi izbe in si je vezala židano ruto.

„Zbogom, oče, adijo; pa pozdravim tam še od vas, oče!“

Slišal je glas in jo je pogledal; pogledal jo je s tujim očesom in je ni spoznal.

Maženka je šla.

Toplo jutro je bilo zunaj; komaj je zasijalo solnce, je bilo že vse goreče; samo na visoke strehe je sijalo, na zvonike, toda človek je pogledal, zableščalo se mu je in spreletela ga je toplota.

Ulice so bile vse žive; lahki vozovi so drdrali mimo, počasi so se pomikali težki tovorni vozovi, delavci so hiteli mimo, s čemernimi, zlovolljnimi, še zaspanimi obrazi.

Maženka ni videla nikogar in nihče nje ni videl.

Dolga je bila pot; brez konca, zmirom pusta in siva, se je spenjala v holm, spuščala se v dolino; daleč zadaj so že ostale visoke hiše z mrtvimi, neprijaznimi okni, na desni in na levi se razprostirajo široka, prašna dvorišča, vzdigajo se tenki, očrneli dimniki; tudi dvorišč ni več in dimnikov, še par nizkih koč, par pustih, tihih vrtov — in tam polje, tam zelena, neizmerna svoboda . . .

Maženka je stala in je strmela.

„Ne tja . . . nisem hotela tja . . . izgrešila sem bila pot, nisem šla po tisti cesti. . .“

Nemir in strah je bil v njenih očeh; iskala je, kakor išče oko v tujini. Čudno tiha je bila pokrajina, tudi nebo, kakor je bilo svetlo, je molčalo neprijazno. Ne gane se na polju, ne na visokem travniku — mrtva je pokrajina, učarana, okamenela. Ne, odtod, odtod ni dahnil blagodišeči, ljubeči pozdrav . . . Tujina je tukaj, razprostira se, molčeča, sovražna, do obzorja, v neskončnost. Bele poti se križajo, nobena ne drži v domovino, nobena do bele hiše, do cve-toče jablane, do tiho šumečega, solnčnega polja. Nobena pot, Maženka!

Povesila je glavo — kakor človek, ki je prosil vdano, verno zaupal, in je izprosil zasmeh.

„Tukaj ni poti!“ je pomislila Maženka in v tistem hipu jo je spreletel mraz; groza ji je pogledala v lice in ni več odvrnila od nje oči do poslednje ure.

„Nikjer ni poti!“

Vrnila se je v mesto; šla je počasi in je gledala v tla.

„Nikjer je ni . . . In morda, Bog vedi, morda še res ni, da stoji tam bela hiša z zelenimi okni in da je v mojem oknu rožmarin. Morda se mi je sanjalo . . . tudi sinoči se mi je lepo sanjalo . . . In nikjer nego v mojih sanjah ni jablane lepo cve-toče, ni travnikov, ne polja . . . zato tudi poti ni nikjer . . .“

Groza ji je gledala v lice in dorasla je spoznanja ob tisti uri. Videla je vežo, dvo-

rišče, izbo, mater, ki je ležala mrtva na postelji, očeta, ki je zibal z glavo in spoznala je resnico, kakor da bi se bile odprle visoke duri.

„Kako bi tja naprej, kako bi se vračala tja?“ je pomislila. „Smrt je tam ... sama sem jo videla, ko je prišla sinoči ... slišala sem pesem in sem videla smrt, ko je prišla tiho, po prstih, da me ne bi vzdramila; jaz pa nisem spala, samo napol sem zatisnila oči in sem gledala skozi špranjo ...“

In ker je spoznala Maženka, da ni poti nikjer in nikamor, je sedla ob ulico, na kameniti tlak, sključila je noge pod krilo in je uprla glavo v dlan; podobna je bila zeleni culi, prevezani z rdečim robcem, ki jo je bil pozabil kmet na ulici.

„Jutri bodo nesli mater ... tudi očeta bodo nesli ... in izba bo prazna. Tudi pesmi ne bo več ... pri materi je ostala pesem, z njo pojde ... zato se je smehljala mati ... pesem je slišala in je umrla ... zato je šla naravnost v nebеса in pesem je šla z njo ...“

Misli so bile tako mirne, skoro brez bridkosti, iz oči, z dlanmi zakritih, pa so kapale solze ...

„Kaj sediš tukaj, otrok?“

Ogromen človek, mrk in bradat, v dolgi, sivi suknji, je stal pred njo. Gledal jo je s slepim očesom in skoro je že iztegnil težko roko.

„Kaj sediš tukaj?“

Dolgo sabljo je imel prepasano in na prsih je imel zlato medaljo.

Maženka je skočila kvišku in je pobegnila; bežala je v težkih, nerodnih škornjih od ulice do ulice, zasopljena, trudna; ruta

ji je bila zdrknila na tilnik, pot ji je tekel po licu. Ko se je ozrla, ni bilo nikjer več bradatega moža v dolgi sivi suknji, s sabljo in medaljo. Naslonila se je ob zid in takrat je bilo, ko se je sklonila groza, smrti sami podobna, čisto blizu k nji, dehnila je v lice ter jo prijela za roko ...

„Hò-o, hó-o ... Prokleti otrok! ...“

Voznik je trdoma ustavil konje in je skočil z voza; od vseh strani se je zgrnilo vrveče, kričeče ljudstvo.

„Jaz nisem kriv!“ je kričal voznik. „Plane pred konje, slepo in gluho ... ne sliši nič ...“

Črno oblečen človek z dobrodušnim obrazom in sivo brado je klečal na tleh in je odpenjal Maženki jopo.

„Ubogi otrok ... in še smehlja se ...“

Resnično se je smehljala Maženka. Zakaj Bog se je bil usmilil in iz sosednega dvorišča se je oglasila hripava lajna ... pesem od onstran gorâ, od zelenih travnikov.

„Louka zelená,
neposekaná,
rostou na ní kvítí ...“

Maženka je slišala pesem in se je nasmešnila ...

Črno oblečeni človek je vstal, otepel si je prašna kolena in se je ozrl.

„Kaj še ni voza? ... Konec je ... in brez bolečine, se mi zdí ... Vzdignite jo!“

Nekoliko bledejši je bil njen rjavi obraz, oči so bile napol zatisnjene, široke ustnice so se smehljale ...

Kje je pot? Kam greš, moje hrepenenje? Kje si, domovina?

Maženka, kaj si ti našla pot?

